

Labklājības ministrija

Diskusija par Eiropas Sociālo tiesību pīlāru
Eiropas Komisijas ierosināto publisko konsultāciju ietvaros

2016.gada 10.novembrī

Kopsavilkums

Ņemot vērā Eiropas Komisijas iniciatīvu veidot Eiropas Sociālo tiesību pīlāru, Labklājības ministrija rīkoja publisku diskusiju, kurā piedalījās dažādu jomu eksperti, pētnieki, sociālo partneru un valsts pārvaldes institūciju pārstāvji, nodrošinot viedokļu apmaiņu no dažādiem skatupunktiem.

Labklājības ministrs J.Reirs diskusijas atklāšanā minēja, ka Eiropas Komisijas plānotais Eiropas Sociālo tiesību pīlārs uzskatāms par vadlīnijām Eirozonas valstu nodarbinātības un sociālajai politikai, lai to veidotu atbilstoši mūsdienīgu un nākotnes vajadzībām. Latvija ir būtiski tuvinājusies vidējam ES līmenim, un šī pozitīvā virzība turpinās. Šajā procesā ļoti lielu atbalstu Latvijai ir snieguši ES struktūrfondi. Ieguldījumi mazāk attīstītos reģionos, to infrastruktūrā, izglītībā un darba tirgū palielina ekonomikas izaugsmes potenciālu un rada iespējas izaugsmes rezultātā iegūtos līdzekļus izmantot papildu sociālajam atbalstam.

Ministrs uzsvēra, ka ir svarīgi panākt nodarbinātības un sociālās situācijas uzlabošanu un nodrošināt, ka šajās jomās sasniegtie pozitīvie rezultāti ir noturīgi un vērsti uz līdzsvarotu attīstību. Tāpēc būtiski, lai Eiropas Komisijas jaunās ieceres par Eiropas Sociālo tiesību pīlāru, stiprinot Ekonomikas un monetārās savienības sociālo dimensiju kopumā, palīdzētu uzlabot dzīves un darba apstākļus cilvēkiem arī katrā konkrētā dalībvalstī.

1. paneļdiskusija „Esošā sociālā situācija un ES sociālo tiesību kopums”

Pirmās paneļdiskusijas dalībnieki apmainījās ar viedokļiem par aktuālajām nodarbinātības un sociālās politikas prioritātēm, ES dalībvalstu dažādajām situācijām, kā arī ES sociālo tiesību kopuma (*acquis*) atbilstību mūsdienīgu vajadzībām.

Saistībā ar nodarbinātības un sociālās politikas jautājumu aktualitāti ES darba kārtībā eksperti atzina, ka esošā sociālekonomiskā situācija, tajā skaitā joprojām augstais bezdarbs, demogrāfiskās un tehnoloģiskās pārmaiņas, kā arī politiskie apstākļi – nacionālie, Eiropas un starptautiskie – liek ES līmenī diskutēt par risinājumiem, kas balstītos uz kopīgām vērtībām, mazinātu nevienlīdzību, saglabātu konkurētspēju, sekmētu līdzsvaru un pastiprinātu virzību uz konvergenci, kur liela nozīme ir arī ES fondu ieguldījumiem.

Sociālās tiesības ir vērtība pati par sevi, tāpēc Eiropas Komisijas ierosinātās diskusijas par Eiropas Sociālo tiesību pīlāru tika pozitīvi vērtētas, pat ja šajā stadijā Pīlāra juridiskais statuss un pievienotā vērtība ir neskaidra (ko ES var sniegt papildus ANO, SDO, Eiropas Padomes līmenī pieņemtiem starptautisko tiesību dokumentiem?). Tāpat tika uzsvērts, ka esošais ES sociālais *acquis* aptver plašu jautājumu loku, kur pašlaik svarīgākais ir atbilstoša īstenošana.

Diskusijā tika uzsvērts arī, ka ES dalībvalstīs darbojas dažādi sociālie modeļi, kas atbilst to nacionālajai praksei un apstākļiem. Būtisks aspekts šajā dažādībā ir tas, ka var atšķirties šo sociālo modeļu rezultāti. Tāpēc, aplūkojot Eiropas Komisijas piedāvāto Eiropas Sociālo tiesību pīlāru kā Ekonomikas un monetārās savienības konverģences līdzekli, būtu jākoncentrējas uz šo rezultātu uzlabošanu, kā galvenos ES līmeņa izaicinājumus risinot bezdarbu un monetāro nabadzību.

Latvijas situācijā būtiskākie izaicinājumi ir saistīti ar veselības aprūpes pieejamību, ienākumu nevienlīdzību un nabadzību (gan atalgojuma ziņā, gan sociālās aizsardzības, tajā skaitā pensiju, adekvātuma jautājumā), reģionālajām atšķirībām, sociālo pakalpojumu (tajā skaitā ilgtermiņa aprūpes) attīstību un mājokļu pieejamību. Tāpat kā Latvijai raksturīgi izaicinājumi tika minēti sociālā dialoga attīstības jautājumi ar mērķi līdzsvarot ekonomiskās un sociālās intereses uzņēmumu, nozaru un nacionālā līmenī, kā arī nodrošināt atbilstošu pārstāvību.

2. paneldiskusija „Darba un labklājības sistēmu nākotne”

Otrās paneldiskusijas dalībnieki pievērsās pārmaiņu tendencēm, kas būtiski ietekmē darba un labklājības sistēmas, kā arī ar šīm tendencēm saistītiem riskiem un iespējām. Eksperti atzina, ka ES dalībvalstīs ir vērojamas būtiskas pārmaiņu tendences, kas saistītas ar globalizāciju, digitalizāciju, demogrāfisko situāciju un sabiedrības novecošanos, mobilitāti, kas skar arī tādus jautājumus kā konkurētspēja,

darbaspēka prasmju atbilstība, darba vietu kvalitāte, sociālās aizsardzības sistēmu efektivitāti, tajā skaitā ņemot vērā arī jaunu darba attiecību veidu, sadarbības ekonomikas platformu u.c. darba formu izplatību.

Šādos apstākļos aktuāls ir jautājums, kā saglabāt un nākotnē attīstīt sociālo dialogu, apzinoties darbinieku pārstāvības problēmas. Tika arī uzsvērts, ka, lai arī Eiropas Sociālo tiesību pīlārs varētu sekmēt ES iedzīvotāju drošības sajūtu, tas tomēr būtu jāskata ne tikai tiesību, bet arī pienākumu aspektā, vērtējot arī nodokļu un regulējuma slogu, ar ko saskaras darba devēji.

Vienlaikus Ekonomikas un monetārās savienības sociālās dimensijas stiprināšanas kontekstā tika minēts, ka ekonomikas un sociālās jomas prenostatīšana līdz šim ir bijusi apzināta, bet tuvredzīga pieeja. Eiropas Sociālo tiesību pīlārs varētu sniegt iespēju veidot līdzsvarotāku skatījumu šajā jomā, arī domājot par ES un nacionālā līmenī risināmiem jautājumiem atbilstoši ES līgumos nostiprinātajām atbildības jomām.

Kā pozitīvais aspekts diskusijā tika minēts arī tas, ka ES dalībvalstu vidū dažādu sadarbības procesu ietekmē vērojams arvien vairāk līdzību, īpaši Eirozonas ietvaros. Tas attiecas uz plašu jautājumu loku – algu noteikšana, darba tiesiskās attiecības, atbalsts bezdarbniekiem, politiku ietekmes novērtējumu loma utt. Vienlaikus katrā dalībvalstī var atrast savus labās prakses piemērus, kas darbojas tās nacionālajos apstākļos, budžeta iespēju un konkurētspējas pozīcijas ietvaros, tāpēc ne vienmēr tos iespējams „pārcelt” uz citām valstīm.

Aplūkojot iespējamus riskus, tika minēts, ka jāņem vērā iepriekšējā pieredze ar idejām, kas ES līmenī gūst īslaicīgu popularitāti (piemēram, elastdrošības koncepts). Šajā ziņā atzinīgi tika vērtēts Eiropas Sociālo tiesību pīlāra daudzšķautņainais raksturs, kas ņem vērā daudzu jomu savstarpējo sakarību, lai arī pašlaik nav pārliecības, ka ES dalībvalstu darba un labklājības sistēmas būtu nepieciešams vēl vairāk harmonizēt un vai tas patiesi uzlabotu Vienotā tirgus darbību un ES iedzīvotāju labklājību.

Papildus tika uzsvērts, ka ES dalībvalstīs darba un labklājības sistēmas ir veidojušās demokrātiskos procesos dažādu vēsturisko apstākļu ietekmē, tāpēc bažas raisa nepārdomāta iejaukšanās tajā, kā arī pašos lēmumu pieņemšanas procesos. Tāpat ir

bažas par morālo risku, kas saistīts ar savstarpēju neuzticēšanos starp ES dalībvalstīm par tajās izveidoto sistēmu efektivitāti.

Salīdzinot pasaules mērogā, diskusijā tika uzsvērts, ka ES izvēle par labu augstākam labklājības līmenim un sociālai tirgus ekonomikai ir skaidri redzama, tāpēc arī labi darbojošies darba tirgi un sociālās aizsardzības sistēmas ir ES dalībvalstu kopīgs mērķis. Eiropas Komisijas piedāvātā Eiropas Sociālo tiesību pīlāra struktūra ieskicē šo sistēmu darbības principus, tomēr visdrīzāk uzsvars būtu jāliek uz to, kādus rezultātus šīs sistēmas sniedz konkrētā nacionālā situācijā, kas sasaucas ar pirmajā panelīdiskusijā minēto.

3. panelīdiskusija „Eiropas Sociālo tiesību pīlārs”

Trešās panelīdiskusijas dalībnieki aplūkoja Eiropas Komisijas piedāvātā Eiropas Sociālo tiesību pīlāra tvērumu un principus, tajā skaitā Eirozonas konverģences kontekstā, kā arī pievērsās riskiem un iespējām, ko Pīlārs varētu sniegt Latvijai.

Kopumā diskusijā tika atzīts, ka Eiropas Sociālo tiesību pīlāra iniciatīva tās pašreizējā veidolā ietver vairākus nopietnus riskus, tomēr ir saprotama Eiropas Komisijas loģika, piedāvājot šādu risinājumu Ekonomikas un monetārās savienības sociālās dimensijas stiprināšanai un ciešākai iesaistei asimetrisko šoku ietekmes mazināšanā dalībvalstīs. Turklāt Eiropas Komisijas iecerī veidot Pīlāru var uztvert kā signālu, ka kaut kas var mainīties finanšu sfēras dominēšanā. Veidi, kā veikt šādas izmaiņas, varētu būt dažādi – jauns regulējums, pilnveidotas politiku veidošanas un īstenošanas metodes, pastiprinātas investīcijas, bet ir svarīgi, lai šie risinājumi būtu pārdomāti un pamatoti, kā arī vērsti un nevienlīdzību mazināšanu plašākā nozīmē.

Iepazīstinot ar iepriekš notikušās sociālo partneru un organizētās pilsoniskās sabiedrības pārstāvju diskusijas rezultātiem, tika minēti galvenie sabiedrībai pašlaik vēl neskaidrie jautājumi saistībā ar Eiropas Sociālo tiesību pīlāru - koncentrēšanās uz tiesībām (vai esošie noteikumi nebūtu labāk jāievieš, pirms tiek izstrādāti jauni?), kohēzijas politikas fundamentālā loma (kāādā mērā ES līmenī var konverģēt tiesības, ja ES budžetā samazinās finansējums kohēzijai?), nacionālās intereses (kā Eiropas Sociālo tiesību pīlārs var sekmēt Latvijas attīstības mērķu sasniegšanu?), process (kā tiks nodrošināta plaša iesaiste un līdzdalība, kā Pīlārs iekļausies Eiropas Semestra procesā, kāda būs tā sasaiste ar starptautiskiem dokumentiem un

iniciatīvām?) un galvenie trūkumi (atsevišķu jautājumu nepietiekama atspoguļošana, piemēram, pārrobežu aspekti, izmaiņas darba attiecībās, invaliditātes politika).

Diskusijā tika arī uzsvērts, ka, lai Eiropas Sociālo tiesību pīlāra ieceres īstenotos, īpaši svarīgi ir ņemt vērā demokrātijas, solidaritātes un kohēzijas apsvērumus. Zināma harmonizācija varētu sekmēt solidaritāti un dalībvalstu savstarpējo uzticēšanos, tomēr harmonizācijas centieni bez sekojoša centralizēti sniegta finansiāla atbalsta var radīt pretējus efektus. Vienlaikus šajā nolūkā būtiska ir kohēzijas politika, ar kuras palīdzību tiek mazinātas atšķirības starp ES dalībvalstīm, tāpēc nedrīkst samazināt kohēzijas politikas finansējumu un jāturpina pievērst uzmanību, cik efektīvi tas tiek izmantots, vienlaikus turpinot finansējumu galvenokārt vērst uz ES dalībvalstīm, kas vēl ir sociālekonomiskās konverģences procesā. Piemēram, Pīlāram būtu jāsekmē investīcijas darbaspēka izglītībā un pārkvalifikācijā, apzinoties, ka arī izdevumus nodarbinātības un ar to saistīta sociālā atbalsta jomā var uzskatīt par ilgtermiņa investīciju.

Kā Eiropas Sociālo tiesību pīlāra pozitīvā puse diskusijā tika minēta tieksmās uz labāko rezultātu, kas svarīgi gan ES līmenī, gan Latvijā, domājot par valsts sociālekonomisko situāciju un katra iedzīvotāja tiesībām, iespējām un drošību.

Kā negatīvais aspekts tika minēts risks, ka tieksmās uz labāko rezultātu praksē varētu nozīmēt ES dalībvalstu nošķiršanu, balstoties uz sniegumu, nevis vienošanu, balstoties uz kopīgiem mērķiem. Vienlaikus gan tika atzīts, ka šāda dalīšana nebūtu reālistiska. Piemēram, vairākās Pīlārā ietvertajās jomās Latvijas sniegums vērtējams kā labā prakse (aktīvās darba tirgus politikas pasākumi ilgstošiem bezdarbniekiem, e-pakalpojumu un e-rīku izmantošana darba aizsardzības politikā, darba un ģimenes dzīves saskaņošanas pasākumi, pensiju sistēmas ilgtspēja u.c.). Savukārt citāda situācija vērojama, ja aplūko sociālā atbalsta apmēru un veselības aprūpes pieejamību, kur situācijas uzlabošanai nepieciešami būtiski finansiāli ieguldījumi.

Nobeigums

Kopumā diskusijā tika atzīts, ka ir acīmredzama nepieciešamība stiprināt Ekonomikas un monetārās savienības sociālo dimensiju, tomēr Eiropas Sociālo tiesību pīlāra iecere tās pašreizējā veidolā tika uztverta piesardzīgi, ņemot vērā, ka nav skaidri vairāki jautājumi, kas skar Pīlāra saturu, formu un tālāku virzību. Vienlaikus visās paneldiskusijās vienojošs elements bija uzsvars uz Eiropas Sociālo

tiesību pīlāru kā iespējamu uz rezultātiem vērstu risinājumu objektīviem izaicinājumiem un reāliem trūkumiem Ekonomikas un monetārās savienības darbībā, koncentrējoties uz nevienlīdzību mazināšanu visplašākajā nozīmē.

Diskusijā tika arī atzīts, ka, lai arī Eiropas Sociālo tiesību pīlārā uzsvaram būtu jābūt uz kopīgu mērķu un labāku rezultātu sasniegšanu, ņemot vērā gan šodienas, gan nākotnes vajadzības, Pīlāra virzība nozīmē arī sistēmu pakāpenisku konvergenci, kam gaidāma ietekme uz budžetu. Šajā kontekstā visās paneļdiskusijās īpaši tika uzsvērts, ka Latvijai arī turpmāk būs svarīgs mērķēts ES struktūrfondu atbalsts, kas ir sekmējis Latvijas sociālekonomisko attīstību, nodrošinājis līdzsvarotu un vienmērīgu finansējumu nodarbinātības veicināšanai, kā arī ļāvis virzīt sociālās jomas prioritātes.